LAUSUNTO

Helsinki 28.2.2020

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNTA

Viite: **HE 4/2020 vp**

Asia: **Asiantuntijakuuleminen hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta**

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on 234 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä 75 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja: erityisasiantuntija Tarja Pajunen, tarja.pajunen@soste.fi, 040 574 7515

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas

pääsihteeri

LAUSUNNON KESKEINEN SISÄLTÖ

- SOSTE pitää hyvänä vain välitöntä asiakastyötä tekevä henkilöstön laskeminen mitoitukseen. Olennaista on aina varmistaa se, että ikääntyneen hoidon ja hoivan tarpeeseensa vastataan oikea-aikaisesti ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti.
- SOSTE korostaa, että henkilöstön saatavuuden ja riittävyyden turvaamiseen tulee tulevina vuosina panostaa merkittävästi.

Henkilöstömitoituksessa on huomioitava mahdollisimman monialainen ja osaava henkilöstö, joka pystyy laaja-alaisesti huomioimaan ikääntyneen yksilölliset tarpeet ja muutokset hoitoisuudessa.

Henkilöstömitoituksen ohella on olennaista kiinnittää huomiota myös henkilöstön riittävyyteen, johtamiseen ja omavalvontaan. Mitoitustakin tärkeämpää on se, että asiakkaat ja asukkaat saavat yksilöllisiä tarpeitaan vastaavia palveluita oikea-aikaisesti ja riittävästi. On myös huomioitava ikääntyneen osallisuuden vahvistaminen, oman tahdon ja erilaisten tarpeiden kunnioittaminen arjessa. Nyt hallituksen esityksessä tuodaan esiin toimintakykyä ylläpitäviin ja edistäviin toimintoihin osallistumisen mahdollisuuksia (s. 98), mutta ei osallisuuden tosiasiallista ja vahvaa toteuttamista.

Lähtökohtaisesti mitoitus kuvaa hyvin välitöntä työtä tekevien ammattilaisten tekemän työn osuutta suhteessa asiakkaiden määrään yksikössä. On hyvä, että välillistä työtä ei lasketa mitoitukseen. Oleellista on, että niin välittömään kuin välilliseen työhön varataan riittävä ja osaava henkilöstö. Ammattinimikkeet ja tehtävät tulee olla selkeitä.

Pitkä siirtymäaika on tarpeen. Henkilöstömitoitukseen, työjärjestelyihin ja henkilöstön riittävyyteen keskittymällä voidaan vaikuttaa työn kuormittavuuteen ja työtyytyväisyyteen. Siten voidaan parantaa osaltaan vanhustenhoidon mainetta ja lisätä alan houkuttelevuutta.

Henkilöstön riittävyyteen tulee keskittyä monin eri toimin ja kaikki toimijat osallistaen. Monimuotoiset ja riittävät koulutusmahdollisuudet ja -paikat, hyvä johtaminen, toiminnan ja työn sekä työhyvinvoinnin tavoitteellinen kehittäminen on keskeistä. Kehittämistyöhön ja alan markkinointiin on osallistettava myös käytännön työtä tekevät ammattilaiset. Lisäksi mm. hyvän toiminnan uutisointi ja työn palkitsevuuden esiin nostaminen voi osaltaan lisätä alan houkuttelevuutta.

Kotihoidon asiakasmäärät ovat kasvaneet ja arvioidaan kasvavan tulevina vuosina. Tämä on erinomaisesti kuvattu myös esityksessä. Kotihoidon palveluja on paikoin tarjolla riittämättömästi. Kotihoidossa ei ole henkilöstömitoitusta koskevia säännöksiä tai suosituksia. Saatavuutta ei saa parantaa siirtämällä henkilöstöä kotihoidosta lakisääteisen velvoitteen toteuttamiseksi palveluasumisen ja laitoshoidon yksiköihin.

Toimintakyvyn ja palvelutarpeen (hoitoisuuden) kansallinen arviointi- ja seurantamittaristo RAI:n käyttöönotossa keskeistä on turvata riittävä koulutus ja resurssit yhdenvertaisen käytön varmistamiseksi.

Olennaista on, että RAI järjestelmän kautta saadaan vanhuspalveluiden tilanteesta yhtenäinen ja vertailukelpoinen järjestelmä, joka tuottaa tietoa arjesta tiedolla johtamiseen ja jonka avulla palvelun laatua voidaan valvoa ja vertailla. Sen avulla voidaan tehdä kehittämistyötä niin yksittäisessä toimintayksikössä kuin kansallisella tasolla. On varmistuttava siitä, että saatua tietoa hyödynnetään aidosti toiminnan kehittämisessä tuottaen lopulta hyvinvointia ikääntyneille.

Lisäksi SOSTE pitää tärkeänä sen varmistamista, ettei uudistuksen seurauksena tehostettuun palveluasumisen pääsyn kriteerit kiristy ja pääsy tarpeen mukaiseen hoitoon ja hoivaan hankaloidu. Hoitoon pääsyä tulee ennakoida ja seurata vaikutuksia muihin avohoidon mm. kotihoidon palveluihin.

Omavalvontaa ja sen läpinäkyvyyttä on kehitettävä. Tiedon on oltava myös ikääntyneiden ja heidän omaistensa saavutettavissa ja arvioitavissa. Ulkopuolisen valvonnan resursseja tulee lisätä.

Kaikille on perustuslain mukaan taattava turvallinen ja inhimillinen elämä sekä yksilölliseen tarpeeseen perustuvat oikea-aikaiset sosiaali- ja terveyspalvelut. Tehostetussa palveluasumisessa ja laitoshoidossa olevat ikääntyneet ovat usein laajan tuen, hoidon ja hoivan tarpeessa ja ovat siten myös erityisen haavoittuvassa asemassa. Kustannukset ja maksut eivät saa olla hoidon ja hoivan esteenä. Esityksessä nostettiin esille riski ympärivuorokautisen palveluasumisen maksujen ja palvelusetelin oman osuuden korotuksista. Tällä hetkellä lainsäädännöstä puuttuu säännökset palveluasumisen maksuista, joten riski on todellinen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen huojentamisen ja toimeentulotuen myöntämisen välillä on epäselvyyksiä, joilla on suuri merkitys ihmiselle ja hänen arjelleen. Asiakasmaksulain mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen alentaminen ja perimättä jättäminen ovat ensisijaisia toimenpiteitä suhteessa toimeentulotuen myöntämiseen. Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomuksen (Perustoimeentulotuen siirto Kelalle: Toimeenpanon vaikutusten arvioinnin merkitys lainvalmistelussa1.2020) perusteella asiakasmaksukäytännöt vaihtelevat paljon sekä kunta- ja kuntayhtymätasolla että palvelutuottajien välillä. Tarkastuskertomuksesta nousi esiin suurena haasteena mm. palvelutalojen ateriamaksut, jotka saattavat yksinään olla isompia kuin koko perustoimeentulotuen perusosa (502,21 € vuonna 2020) ja asumispalveluiden vuokrat, jotka voivat olla korkeampia kuin Kelan alueelle määrittämä vuokrakatto. Asiakkailla ei ole mitään mahdollisuutta vaikuttaa maksujen suuruuteen. Lisäksi esimerkiksi jos asiakas on hankkinut palveluasumista palvelusetelillä ja se on kohdennettu vain hoito- ja hoivapalvelujen, mutta ei ateriapalvelujen, ostamiseen, eivät ateriapalvelut ole asiakasmaksulainsäädännön piiriin kuuluvaa palvelua. Tämän seurauksena kunta ei voi niitä alentaa tai jättää perimättä. On varmistettava, että asiakasmaksulain uudistus toteutetaan ripeästi ja samalla säädetään maksut palveluasumiselle.

Vanhusten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta ja niiden tehokkaammasta edistämisestä tarvitaan lisää tietoa. Olemassa olevaa tietoa on hyödynnettävä entistä paremmin päätöksenteon tukena. Ihmisoikeuskeskuksen vanhusten oikeuksien yksikkö tekee työtä tavoitteena vanhusten oikeuksien vahvistaminen toiminnassa, päätöksenteossa ja asenteissa. Ihmisoikeuskeskus tekee tiivistä yhteistyötä eduskunnan oikeusasiamiehen kanssa, jonka tehtäviin kuuluu vanhusten oikeuksiin liittyvä laillisuusvalvonta. SOSTE haluaa kiittää tämän merkityksellisen, mutta aiemmin määräaikaiseksi asetetun vanhusten oikeuksien yksikön toiminnan vakiinnuttamisen. Yksikkö on oleellinen vanhustenhoidon kehittämistyössä mm. tiedon tuottajana.